

”עין סוכר” או ”סוכר עין”?

בדקו, ואשכחו. אכן בדקו ומצאו.

ואגב מעשה זה מביאה הגמרא עוד מדברי מרדכי שהיה מפענח דברים סתומים:

א. ”זבה גדולה”, שהיא אשה אשר זב ממנה דם נדות בתקופה שהיא ”לא עת נדתה” [במשך שלשה ימים], הרי היא צריכה לטפור שבעה ימים נקיים מראיית הדם, ולאחריהם היא מביאה ”קן” [שני עופות] לקרבן, האחד לחטאת, והאחד לעולה.

ב. יכול אדם להתנדב מעצמו קן עופות לקרבן עולה, אך אינו יכול להתנדב להביא חטאת העוף, כי היא אינה באה בנדבה.

ומביאה הגמרא מעשה שאירע עם הנהו אותן שלש נשים, דאיתו שלש קינין, שהביאה כל אחת מהן ”קן” של שני עופות להקרבה במקדש —

חדא אחת מהן אמרה: קן זו אני מביאה לזיבתי! למלאות חובתי כדין זבה הבאה להטהר, שמביאה קן של שני עופות, אחד לעולה ואחד לחטאת.

וחדא מהן אמרה: קן זה אני מביאה ל”ימתי”.

וחדא אמרה: לעונתי אני מביאה קן זה.

סבור מינה, הבינו השומעים את דבריהן שהם כפשוטן, ש”זיבתי” היינו זבה ממש,

וש”לימתי” היינו לימתי ממש, וש”לעונתי” היינו לעונה ממש, דכולהו, שבכל שלשת הקינים חדא חטאת וחדא עולה.

והיינו, שהאחת מביאה את הקן לטהרתה מזיבתה, ואף השניה לטהרת זיבתה היא מביאה קן, וקראה לזיבתה ”ים”, על שם שהיא שופעת דם כים. ואף השלישית לזיבתה היתה מביאה, וקראה לה ”עונה”, על שם ”עונת קרבן זיבתי”, והיינו, שיום השמיני לזיבתי הוא.

ולכן יש להקריב מכל קן עוף אחד לחטאת ועוף אחד לעולה.

אמר להו מרדכי: זו — מנין לכם?! והרי יתכן שקיני נדבה הם, ושני העופות הם לעולה, כי שמא האשה הראשונה שאמרה ”לזיבתי”, בזוב סיכנה, כוונתה היתנ לומר שהיתה זבה, ונסתכנה בזמן הזיבה, ולכן היא מביאה עתה קן לדורון ובו שני עופות לעולה. ואף השניה שאמרה ”לימתי”, שמא בים סיכנה, וקרבן נדבה היא מביאה עתה על שניצלה מן הסכנה שבים. ואף זו שאמרה ”לעונתי”, שמא בעינה סיכנה, ומביאה קרבן נדבה על שניצלה עינה. דכולהו עולות נינהו.

בדוק ואשכחו [בדקו ומצאו שאכן כך היה מעשה].

והיינו דתנן, וזו היא ששנינו במסכת שקלים סא-א [ה א]:

אלו הן הממונים שהיו במקדש: פתחיה על

ולכן פירשו שעל שם מרדכי הראשון היו נקראין הממונים על שמו, לפי שאינם ממנים

זה שיאריך ימים מזמן גלות בבל ועד ימי מלכי חשמונאי.

הקינין⁽¹⁾

בעלי קומה [כדי שירתתו מהם בעלי דינים ולא ישקרן], בעלי זקנה, בעלי כשפים [כדי שאם יהא הנידון מכשף, והאור לא ישלוט בו, יעשו הם מכשפות, וימיתוהו בכל מיתה שיוכלר]⁽²⁾

ויודעים שבעים לשון, כדי שלא תהא סנהדרין צריכה להיות שומעת את בעלי הדינים מפי המתורגמן, שמא יחליף המתורגמן את טענותיו, ויחייבוהו שלא לדון.⁽³⁾

אלא, דמרדכי הוה בייל לישני, ודריש [היה בולל ומערבב הלשונות] כגון "עין סוכר" ו"גגות צריפין" —

והיינו נמי דקרו ליה [בספר נחמיה ז ז]: הבאים [משבי הגולה] עם זרובבל: ישוע, נחמיה, מרדכי בלשן [בולל לשונות]⁽⁴⁾.

[על השופר ששמו "קינין", לפי שהזב והזבה והיולדת כשרוצים להביא קיני חובה, אין הם קונים את העופות בעצמם, אלא נותנים מעותיהם ל"שופרות" שבמקדש, והממונים על השופרות לוקחין המעות ומביאין בהן קינין].

פתחיה זה מרדכי, ולמה נקרא שמו פתחיה, שפותח דברים ודורשן, ויודע בשבעים לשון.

והרי תיקשי, לכאורה, על המשנה הזאת בשקלים: הרי כולוהו סנהדרין נמי ידעי שבעים לשון, ומה חידוש הוא במרדכי, שהיה מן הסנהדרין, שהיה יודע בשבעים לשון!?

דהרי אמר רבי יוחנן: אין מושיבים בסנהדרין, אלא בעלי חכמה, בעלי מראה,

אלא בקיאים בעלי שכל ומדע.

1. פירש בתקלין חדתיך בשם הגר"א:

פתחיה על הקינים: כגון זב וזבה ויולדת שמביאין קיני חובה, נותנים מעותיהם לשופרות שבמקדש, והממונים על השופרות לוקחין המעות ומביאין בהן קינין; והיה צריך שיתמנה על זה חכם גדול ובקי כדתנן "קינין ופתחי נדה, הן הן גופי הלכות".

2. כן פירש רש"י כאן. ובסנהדרין יז א הוסיף: ולגלות על המכשפים המסיתין ומדיחין בכשפיהן, כגון המצרים; ובתוספות כתבו: פירש רב האי גאון: כדי לידע את הדין, כדאמרינן [סנהדרין סז א]: [המכשף] העושה מעשה חייב, האוחז את העיניים, פטור; והיינו דקאמר רבי אליעזר [סנהדרין סח א]: אני שונה שלש מאות

הלכות בנטיעת קישואין [הלכות מיני כשפים, שעל ידיהם מתמלא כל השדה קישואין], וכדאמרינן נמי [שם]: "לא תלמד לעשות כתועבות הגויים ההם", אבל אתה למד להבין ולהורות; וראה שפת אמת.

3. כן פירש רש"י כאן; אך בסנהדרין יז א פירש: שכשבאים עדים לועזים להעיד בפניהם, לא יצטרכו להעמיד מליצים ביניהם, דהוה ליה "עד מפי עד".

4. ביאר ב"תקלין חדתיך" שם: ויודע בשבעים לשון: הוא סיומא דמילתא, דלהכי מינוהו לזה, לפי שכל הנשים שמביאין הקינים לשונם משובש לארצותם ללשונותם, ומשובש גם כן, והוא היה מבין כל שבעים לשון, וממילא הבין כל שיבושי אותן הלשונות, וכדמפרש בגמרא על

מתניתין

כיצד היו עושיין את קצירת העומר במוצאי יום טוב ראשון של פסח?

שלוחי בית דין יוצאין מערב יום טוב הראשון של פסח, ועושיין אותן [את התבואה האמורה ליקצר] כריכות במחובר לקרקע [כורכים וקושרים את ראשי השבלים בעובי מלא אגרוף] כדי שיהא נוח לקצור במהירות על ידי הכריכה.

כל העיירות הסמוכות לשם למקום הקצירה,⁽⁵⁾ מתכנסות לשם ביום טוב כדי שיהא נקצר מיד כשחשיכה בעסק גדול [בקול המולה ופרסום].

כיון שחשיכה מוצאי יום טוב ראשון:

אומר להן [שואל כל אחד משלשת הקוצרים]⁽⁶⁾ בקול את העם שהתכנסו שם:

"בא השמש" [האם כבר שקעה השמש שאוכל לקצור, שמצות קצירה בלילה, ולא אחלל יום טוב? והעם עונים ואומרים: "היין" [אכן שקעה השמש]; ושוב שואל כל אחד מהם "בא השמש", והם אומרים: "היין"; וכן פעם נוספת כמבואר בהמשך המשנה.

ועוד שואל כל אחד מהקוצרים: "מגל זו" [האם במגל זה אקצור]? והעם עונים

ואומרים "היין"; ושוב שואל "מגל זו" ואומרים "היין", וכן פעם נוספת.

ועוד שואל "קופה זו" [האם בקופה זו אשים את התבואה]? ואומרים "היין"; "קופה זו"? ואומרים "היין", וכן פעם נוספת.

בשבת מוסיפים הם כאן שאלה נוספת:

אומר להן "שבת זו" [האקצור בשבת זו], ואומרים "היין"; "שבת זו"? ואומרים "היין".

ועוד שואל בכל הימים: "אקצור"? והם אומרים לו "קצור"!; "אקצור"? והם אומרים לו "קצור".

שלש פעמים היו שואלים על כל דבר ודבר, והן אומרים לו: היין [על השאלה הראשונה] היין [על השנייה] והיין על השלישית.

וכל כך שאלות שהיו שואלים למה? מפני הבייתוסים [תלמידיו של ביתוס, שהיו כופרים בתורה שבעל פה] שהיו אומרים: אין קצירת העומר במוצאי יום טוב, אלא ממחרת שבת בראשית שלאחר יום הראשון של פסח, והיו מגביהים את קולם כדי שישמעו הבייתוסים להוציא מליבם.

גמרא:

תנו רבנן במגילת תענית: אלין יומיא דלא

כיון דהעולים לרגל טעונים לינה, אסורים לצאת מן העיר אפילו לפי שעה ולחזור מיד.

6. כמבואר לעיל במשנה הראשונה, שהיו שלשה קוצרים בשלשה מגלים ושלש קופות, כן ביאר ה"תוספות יום טוב"; ולא ניחא לו לפרש: שלשת השאלות שבמשנתנו הן שלש שאלות של

אחת שאמרה "לזיבתי". ומה שנתבאר בפנים הוא על פי רש"י.

5. כתב השפת אמת: אפשר דהיינו כשמצאו תבואה במקום רחוק, אבל כשקוצרים מן הקרוב לירושלים [ראה משנה לעיל סד ב], הלא כל ישראל היו שם ברגל ולקרבן פסח; ורחוק לומר,

תעשה בין הערבים", הרי שאמרה תורה "תעשה" בלשון יחיד.

ומפרשת עוד הגמרא: מאי אהדרו להו [מה השיבו והוכיחו להם החכמים]?

דכתיב בפרשת התמיד: "את קרבני לחמי לאשי ריח ניחוחי תשמרו", הרי שאמרה תורה "תשמרו" בלשון רבים, ללמד: שיהיו כולן באין מתרומת הלשכה [שהיו ישראל נותנים שקליהם בלשכה המתוקנת לכך, ומשם היו תורמים לקופות, מהם קנו קרבנות ציבור].

תו מפרשינן: מתמניא ביה ועד סוף מועדא, איתותב הגא דשבועיא, דלא להתענאה:

שהיו בייתוסין אומרים: עצרת [חג השבועות] לעולם אחר השבת היא. כלומר, זה שאמרה תורה לגבי העומר ותחילת הספירה "ממחרת השבת יניפנו הכהן. וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה", היינו למחרת "שבת בראשית", וספירת שבע השבתות מסיימת בשבת, ולמחרתו הוא חג השבועות.

נטפל להם רבן יוחנן בן זכאי, ואמר להם: שוטים, מניין לכם לפרש כן!?

להתענאה בהון, ומקצתהון חמורים יותר דאף לא למספד בהון [אלו הם הימים שקבעו חכמים לא להתענות בהם, ואלו הימים שהוסיפו לאסור אפילו מספד]:

מריש ירחא דניסן עד תמניא ביה, איתוקם תמידא [מראש חודש ניסן ועד יום השמיני בו, הוקם משפט התמיד על מכוננו; ומפרש לה ואזיל], וקבעו ימים אלו דלא למספד. (7)

ומתמניא ביה ועד סוף מועדא [פסח], איתותב הגא דשבועיא [משמיני בניסן ועד סוף הפסח, העמד משפטו של חג השבועות על מכוננו, ומפרש לה ואזיל], וקבעו ימים אלו דלא לאיתענאה בלבד, אבל מספד מותר. (8)

ומפרשת הגמרא: מריש ירחא דניסן ועד תמניא ביה, איתוקם תמידא, דלא למספד:

שהיו צדוקים אומרים: יחיד מתנרב ומביא את התמיד הבא בכל יום, ואינו בא משל ציבור.

ומפרשת הגמרא: מאי דרוש הצדוקים?

דכתיב בפרשת התמיד [במדבר כח ד]: "את הכבש אחד תעשה בבוקר, ואת הכבש השני

שלשה קוצרים.

7. לקמן מפרש שניצחו החכמים את הצדוקים שהיו חלוקים עליהם, ומאחר שהיה קצת ראייה לדבריהם, כדלקמן, היתה שמחת הנצחון גדולה יותר, ולכן הוסיפו לאסור אף את המספד.

8. לקמן מפרש שניצחו החכמים את הצדוקים בענין זה, ומשום שלא היתה כל ראייה לדבריהם,

לכן לא היתה השמחה גדולה כל כך, ולא אסרו אלא את התענית ולא את המספד; כן פירש רש"י, וראה מה שהקשה עליו ב"שפת אמת".

וב"שפת אמת" כתב לבאר את החילוק בין מה שקבעו איסור מספד על נצחונם בתמיד ולא בעצרת, שהוא משום שבעצרת שהיה רק יום אחד בשנה, בודאי היתה יד החכמים תקיפה, ולא הניחו מלשנות כפי האמת, ולא חששו כל כך לערער השוטים; אבל תמידים, שהיו הם

ולא היה אדם אחד מבין הבייתוסים שהיה משיבו, חוץ מזקן אחד, שהיה מפטפט כנגדו, ואמר:

משה רבינו אוהב ישראל היה, ויודע שעצרת יום אחד בלבד הוא, שלא כשאר הרגלים שהם שבעה ימים, לפיכך עמד משה ותיקנה לעצרת אחר השבת, כדי שיהיו ישראל מתענגין שני ימים זה אחר זה.

קרא עליו רבי יוחנן על אותו זקן מקרא זה [דברים א ב]: " [מהלך] אחד עשר יום [בלבד] מחורב [שם קיבלו את התורה] דרך הר שעיר, עד קדש ברנע [הסמוכה לארץ ישראל]" –

סו-ב ואם כדבריך, שמשה רבינו אוהב ישראל היה, למה איחרן משה לישראל במדבר ארבעים שנה?!

כלומר, הרי אם היה מוליך אותם דרך הר שעיר, היו הולכים באחד עשר יום בלבד, ואם היה אוהבן למה עשה שילכו אותה בארבעים שנה.⁽¹⁾

אמר לו אותו זקן לרבי יוחנן: רבי! בכך אתה פוטרני?! וכי זו היא כל ראייתך?!

אמר לו רבי יוחנן לאותו זקן: שוטה! אני פוטרך ודוחה אותך בקש משום שאין לך כל ראייה לדבריך, ולא תהא תורה שלמה שלנו, שיש לנו ראייה לדברינו, כשיחה בטילה שלכם שאין בה ממש, ולכן איני צריך להוכיח את דברי, ודחיתי אותך בקש.

נאמר בתורה לגבי ספירת העומר [ויקרא כג ט]:

"וספרתם לכם ממחרת השבת, מיום הביאכם את עומר התנופה, שבע שבתות תמימות תהיינה.

עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום, והקרבתם מנחה חדשה לה".⁽²⁾

כתוב אחד אומר "תספרו חמשים יום" ולא הזכיר שבועות, ומשמע שהספירה מתחלת באמצע השבוע, והיא ספירה של ימים, ואין זו ספירה של שבועות, שאין שבוע אלא משבת לשבת.

לארץ, ובשכיל שקלקלתם [במרגלים], הסב אתכם דרך הר שעיר ארבעים שנה. וזה הוא שאמר לו רבי יוחנן: אם משה אוהב ישראל היה, למה איחרן ארבעים שנה, ולא הצליחו ללכת כמו שעשו באותן שלשה ימים.

וכתב עוד רש"י: דיחוי בעלמא קאמר ליה, משום שהיה אומר דברי הבל.

2. כתב המלבי"ם על הפסוק "וספרתם לכם ממחרת השבת": שם "שבת" אינו מציינ יום השביעי לבר, רק השביתה וההפסק ממלאכה, וגם יום טוב מקרי "שבתון" על שם הפסק ממלאכה. ואין הבדל בין "שבת" ובין "שבתון",

אומרים: יחיד הוא זה שמתנדב את התמיד, בכל יום היו הצדוקים משחרים איזה כהן שוטה במעות, שיקריב פעם אחת תמיד משל יחיד שלהם, ולא היו יכולים להישמר כל כך מהם, עד שנצחום.

1. נתבאר על פי רש"י. ובתוספות פירשו על פי מה שפירש רש"י בחומש, שכך אמר משה לישראל: ראו מה שגרמתם, אין לכם דרך קצרה מחורב לקדש ברנע כדרך הר שעיר, ואף הוא מהלך אחד עשר יום, ואתם הלכתם אותו בשלשה ימים, וכל כך היתה שכינה מתלבטת בשבילכם למהר ביאתכם